

פנינים מאירים

הארות ופנינים ממשנת רבותינו - על הדף היומי

גליון 16

פרשת אחרי - קדושים

שבת נא נז

מפונקים לא עובדים טוב

באחד הימים תוך כדי משא ומתן של הלכה נענה לפתע המהרש"ם וקרא בקול רם - הרי זו גמרא מפורשת היא שהמפונקים אינם עובדים את האדמה כנדרש! מלים אלו נפלו על הנוכחים כרעם ביום בהיר, היתכן גמרא מפורשת ואנו לא ידענו?

בתוכם היה רב אחד בקי בש"ס על פה, שהחל מיד להעביר בראשו את כל מסכתות הש"ס, וכשסיים פנה אל המהרש"ם ואמר במחילת כבוד תורתו הרמה של הרב מבערזאן - אין כזו גמרא! המהרש"ם לא נבהל ואמר מכיון שכבוד הרבנים לא הצליחו למצוא את הסוגיה, אני ארמוז לכם, כי גמרא זו מפורשת במסכת שבת.

כיון שתחום החיפוש הצטמצם, הצטרפו גאוני נוספים לנסות את מזלם, אולי בכל זאת ימצאו את פתרון החידה, חיפשו כולם בעשרים וארבעה הפרקים החל מיציאות השבת ועד פרק מי שהחשיך, והעלו חרס בידם.

אם אינכם מוצאים אציין את הפרק - פרק במה בהמה שאינו מכיל יותר מחמשה דפים ומחצה, וחזרו כולם על הפרק על פה, ונלאו מלמצוא את פתח הסוגיה. לא נותרה לו למהרש"ם כל ברירה והוא עצמו פירש את דבריו

כשבת שחוק על פניו, והקריא את הגמרא "כיון דעתירי ומפנקי לא עבדי עבידתא".

ויהי כשמעם זאת יוצא מפי המהרש"ם - ותבקע הארץ לקולם באחזם בפאותיהם וזקנם ויאמרו אהה! היכן ראשינו?!

מאי 'ארץ כבול'? א"ר הונא שהיו בה בני אדם שמכובלין בכסף ובזהב, אמר ליה רבא אי הכי היינו דכתיב 'כי לא ישרו בעיניו' - מפני שמכובלין בכסף ובזהב לא ישרו בעיניו? אמר ליה: אין! כיון דעתירי ומפנקי לא עבדי עבידתא. [נ"ד.]

סיפר הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצוק"ל מעשה שהיה ביהודי יהודי עתיר נכסים ששכר פועלים לעבודת שדותיו, בוקר אחד השכים לראות את עבודתם, ומחזה נדיר מתגלה לנגד עיניו - הפועלים מנקים את שיניהם במברשות ומשחת שיניים! [התנהגות שהיתה נחשבת בדור ההוא כגינוני עשירות, ולא היתה מקובלת אצל המון העם]

הכריז היהודי בקול גדול - אין אלו עובדי אדמה אלא חניכים באוניברסיטה! ואין מפונקים אלו מתאימים לאחוז במחרישה ולעבוד עבודת אדמה, ופיטר אותם מעבודתם.

העובדים תבעו אותו לדין תורה, וטענו תוכיח לנו במה עבודתנו לקויה? וכי עבודתנו פחות איכותית משאר הכפריים? צעקו הללו לעומתו.

היה זה דין תורה מעניין ביותר, והשתתפו בו עשרים ושלושה רבנים, ביניהם המהר"ם שפירא עצמו, ובראשם הגאון רבי שלום מרדכי הכהן זצוק"ל מבערזאן, כאשר כל צד מביא עוזרים ומסייעים לטובתו.

מחמתו של החזו"א

פעם השתתף מרן החזו"א זצוק"ל בשמחת בר מצוה, אחד הרבנים שנשאו דברים, הזכיר את הפסוק 'ויאמר דוד אל מיכל, לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו' [שמואל ב פ"ו פכ"א], ורצה להסביר שדוד המלך ע"ה אמר לאשתו שה' בחר בו על פני שאול, כי שאול חטא, והוא דוד לא חטא.

מיד באותו רגע קם מרן החז"א ממקומו, וקרא בקול רם: נישט אמת! נישט אמת! [לא נכון! לא נכון!] הגמרא אומרת ששאול המלך לא חטא, וחזר מרן ז"ל למקומו.

הרב הוא התעקש, וניסה להמשיך ולומר שכתוב מפורש 'אשר בחר בי מאביך', ויש לדייק מן המלים 'אשר בחר בי', שוב קם מרן ז"ל על רגליו, ושגג בקול: אליגן!!! אליגן!!! [שקר שקר] שאול המלך לא חטא! ולא טעם טעם חטא! זה גמרא מפורשת.

[טללי אורות]

זהירות מהכרעות פיזיות

כשדוד חוזר מהמנוסה המשפילה מאבשלום בנו, אחרי חודשים קשים ומרים, שבהם נצטרע ונסתלקה ממנו שכינה, כשהוא קרוב לגיל שבעים.

הנה בא לקראתו ציבה, עם תלונה כלפי מפיבושת שנראת מוצדקת, וכשמגיע אחריו מפיבושת עצמו, וסותר את הטענות, ומתחיל דיון - 'מה בדיוק מפיבושת חשב והרגיש לפני חצי שנה'.

מובן מאוד מדוע דוד המלך העדיף להכריע מיד, ולנקוט בפשרה - שיחלקו את השדה ביניהם.

אם היתה כאן תביעה, היא רק על שלא דחה את הדיון, עד לבירור העובדות בזמן רגוע יותר.

אולי כך ניתן להבין מדוע שלמה המלך עבר לסדר היום ולא מיחה בנשיו, מפני שהמידה הזו התבטאה אצלו בכך שנמנע מלברר לאשורן את השמועות על נשיו, ונטה לשלול אותם.

וממילא העונש הגיע בצורה הזו - שכאשר העם ביקש אופק של הרווחה, בימי רחבעם, הוא לא נשמע לעצת הזקנים, שהציעו לו לשקול 'להקים ועדה שתדון בהקלות', והעדיף לנקוט בהכרעה תקיפה ומהירה - שהביאה את המרד.

עלינו להסיק מכאן עד כמה נדרשת מאתנו זהירות ומתינות לפני כל החלטה והכרעה, כדי לא להיכשל בטעויות.

אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר דוד למפיבשת 'אתה וציבא תחלקו את השדה', יצתה בת קול ואמרה לו 'רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה'. [נו:]

בנביא [מ"א פ"א] מפורש שה' אומר לשלמה שיענש בחלוקת המלכות בימי בנו, בגלל שלא הוכיח את נשיו על עבודת ע"ז, מלבד השתלשלות המאורעות עם רחבעם ששמע לעצת הילדים, ולא נשמע לעצת הזקנים.

ואילו בגמרא מבואר שקריעת המלכות לשני ממלכות, באה בשל חלוקת שדה מפיבושת בינו לציבה עבדו - וצריך להבין מה באמת גרם לפיצול ופילוג המלכות?

הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א מקדים להבהיר שמדובר בגדולי עולם שאין לנו מושג בגדלותם, ואין לנו קנה מידה להעריך את גודלם, ואנו נדמים לילד המנסה למדוד גובהו של גורד שחקים בעזרת סרגל, אך כיון שחז"ל כתבו את הדברים כדי שנפיק מהם את הלקחים הנדרשים, ראוי להתבונן בהם.

ומסביר שיש כאן נקודה מסויימת, שקושרת את שלושתם יחדיו לשורש דק מן הדק של מידה אחת.

הנקודה היא - קבלת החלטות מהירה, מבלי להתעכב כנדרש לברר את העובדות.

להכיר ביצועת ה' גם כשהיא נראת טבעית

ההבדל בין המלכים לא היה ביחסי הכוחות הצבאיים, ולא שסדר הגודל של מערך ההגנה של אחד מהם היה יותר איתן מהשני, אלא הנקודה היתה שכל מלך בדק ואמד את עצמו, עד כמה הוא לפי דרגתו מסוגל לזכות לנס דרך הטבע - מבלי לנס לעצמו את ההצלחה.

עם ירידת הדורות כל מלך חשש שאפילו השתדלות מועטה יותר תגרום לו לזיחיות, והוא עלול לחשוב ח"ו שכוחו ועוצם ידו עשו לו את החייל הזה, ולכן ביקש שהישועה תגיע גם עם השתדלות מוגבלת יותר מקודמו.

עד שחזקה חשש אפילו לומר שירה - שמא יעלה בליבו שמץ של תחושת הצלחה, ששירתו היא שהביאה את הישועה, ולכן ביקש שהישועה תבוא ללא כל השתדלות מצדו, כדי שיהא ברור לכל שכל הישועה מה' יתברך לבדו!

היסוד הוא שדווקא כשהנס נסתר יותר, זה מראה על דרגה גבוהה יותר, של יכולת הכרה בחסדי ה' - גם כשהם נראים טבעיים א"כ מובן מדוע אביי פחות העריך אדם שנוקק לנס גלוי. וממילא העבודה שלנו היא לפקוח עיניים, ולהכיר בחסדי ה' שנעשים עמנו, גם כשהם נראים שגרתיים, ולא ליחש לעצמנו את ההצלחות, גם כשהם התגלגלו ע"י ההשתדלות שלנו.

אמנם הגאון **רבי חיים מואלוז'ין** זצוק"ל מדייק שלא כתוב בגמרא ימעשה בחסיד, אלא ימעשה באחד, א"כ יתכן בהחלט לפרש שלא מדובר באדם צדיק.

ת"ר מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס, ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה, והניק את בנו.

אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה - שנעשה לו נס כזה! א"ל אביי: אדרבה, כמה גרוע אדם זה, שנשתנו לו סדרי בראשית! [נג:]

לכאורה הגמרא מדברת על אדם גדול, שנעשה לו נס מיוחד, וזכה לקבל מזונות באופן על טבעי, ויש להבין למה אביי רואה את הנס כחסרון?

מסביר הגאון **רבי דוד פוברסקי** זצוק"ל שכאשר זוכים לנס גלוי הרבה יותר קל להכיר בחסדי הבורא, מאשר לראות את יד ה' בישועה שבאה במהלך טבעי.

כך שאמנם גם לאביי נס כזה מראה על גדלות, אבל אם היה משיג את מזונותיו במהלך טבעי זה היה מראה עליו שהוא מסוגל הגיע לדרגה גבוהה יותר - של הכרה בכך שגם הטבע ביד ה' לבדו!

ובזה מסביר את מדרש על ארבעה מלכים שה' קיבל את תפילתם - דוד ביקש שה' יתן לו כח להרוג את אויביו, אסא אמר שאין לו כח להרוג רק לרדוף, יהושפט הוסיף שאפילו לרדוף אין לו כח, וביקש להסתפק באמירת שירה, וחזקה הרהיב לבקש שה' יושיע אותו מבלי כל השתדלות, כאשר הוא ישן על מיטתו. וכל אחד מהם זכה לישועה בדרך שביקש.

להוכיח בכבוד

ודיבר בחריפות לעורר על כמה עניינים, והציבור כעסו עליו ולא קבלו את דבריו.

מי שהתבונן גילה שגם המרא דאתרא - אביו של מרן היה מדבר בדיוק אותם דברים, אבל הוא ידע איך לומר את התוכחה, ולכן היו דבריו נשמעים.

כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו. [נ"ד:]

מרן הגר"ח אדלשטיין שליט"א רגיל להזהיר שהתוכחה אינה נשמעת אלא אם מוכיח באופן של ידידות ובדרך כבוד.

יש בעיה מצויה בהורים שרואים אצל בניהם דבר שצריך להוכיח, ומתוך גודל הכאב על ההתנהגות של הילד, אינם שולטים בעצמם, וגוערים בבניהם בצורה קשה.

אך המציאות היא שכאשר מוכיחים בצורה קשה - זה לא משפיע, אלא אדרבא זה מזיק ומקלקל.

לא זו הדרך להוכיח, רק בדרך ידידות ובנחת יוכל להסביר לילד מדוע לא לעשות כך.

ומביא את לשונו של בעל הימנחת שמואל' [שכתב אחד מתלמידי הגר"ח מואלוז'ין] וזה לשונו:

אבל ראוי שתדע שכך קיבלתי מרבותי, ובפרט מאדמו"ר ר' חיים מואלוז'ין זיע"א, שבזמן הזה קשות אינם נשמעים, ומי שאין טבעו לדבר רכות, וממהר לכעוס על עושי עוול, ובפרט כשלא ישמע לו פטור ממצות תוכחה.

וכבר בגמרא (ערכין טז, ב) מצינו - אמר רבי טרפון תמה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה, ושם אמר רבי אלעזר בן עזריה תמיהני אם יש בדור הזה שידוע להוכיח, ע"כ.

עוד סיפר מרן שליט"א - שפעם אחת הגיע מגיד לרמת השרון,

ברית האבות עומדת לעד

ושמואל אמר תמה זכות אבות, ורבי יוחנן אמר תחון זכות אבות. [נה.]

ובתוספות - אומר **רבינו תם** דזכות אבות' תמה, אבל ברית אבות' לא תמה, דהא כתיב יזכרתי את בריתי יעקוב' אף לאחר גלות, ואנן אין אנו מזכירין זכות אבות אלא הברית.

הגר"ח מואלוז'ין זצוק"ל מסביר עפ"י דברי ר"ת את המשנה באבות [פ"ב מ"ב] יוכל העמלים עם הציבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסיעתן - וצדקתם עומדת לעד.

ולכאורה מדוע ראתה המשנה להביא את הפסוק יוצדקתם עומדת לעד' - אלא מכיון שתמה זכות אבות, אומר ר"ג בנו של ר"י הנשיא שניתן לסמוך על הברית, שהיא עומדת לעד!

מידת האמת מציילה מכל ענין

חותמו של הקב"ה אמת. [נה.]

מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א פותח את ספרו ארחות יושר בחשיבות מידת האמת וכותב שהדובר אמת אינו נכשל לעולם. ומסביר זאת עפ"י המדרש שמספר מעשה שאירע בימים הראשונים, בבחור מבני האיתנים, שמנערתו הלך אחר שרירות לבו בתאותו.

יום אחד עלו בו הרהורי תשובה ורוח ה' החל לפעמו, שם פעמיו, ונשתטח לפני ר' שמעון בן שטח, ואמר לו: רבי רבי - כאבי אנוש! איך אשוב מדרכי הרעה שהורגלתי בה, ואני חפץ עתה לשוב בתשובה שלמה!

נענה ואמר לו: בני הרגע, אל תבכה, אמצא תרופה למכתך ותעלה למחלתך בדבר קל, והוא שתשמור מעתה את נפשך מכל שקר, ותזהר מלכזב בכל ענייך, כך נפשך מכל צרה תנצל, ויותר ולא תכשל.

שמח הבחור ואמר: דבר קטן הוא, ודאי שאקיימו, אמר לו רבי שמעון: השבעה לי, וישבע לו, וילך לדרכו.

ויהי היום שכנתו של הבחור הלכה לבית המרחץ, וגברה עליו תאותו, וגנב כל אשר אתה בביתה - כלי כסף וכלי זהב ולא השאיר עוללות.

בצאתו מביתה עם כל השלל, לפתע חשב בלבו - אם תשוב השכנה ותצעק על נכסיה שנעלמו היכן הם? מה אשיבנה? אם אומר - זך אני בלי פשע, הריני מכזב ומשקר, ואפסיד את תשובתי, ואיה שובעתי?

מיד השיב כל מה שלקה, והבין את חכמת שמעון בן שטח, איך בזכות מידת האמת ניצל משאר העוונות.

והביא משם החיד"א זצוק"ל שהסביר את הרעיון הזה בפסוק 'שארית ישראל לא יעשו עולה' - וממילא לא יצטרכו לדבר כזב - לתרץ את העולה.

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל

ניתן לפנות: peninim88@gmail.com

הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים